

**Wartości – pracy, rodziny i religii –
ciągłość i zmiana**

Socjologiczne studium społeczności śląskich

*Mężowi Stanisławowi
poświęcam*

NR 2976

Urszula Swadźba

**Wartości – pracy, rodziny i religii –
ciągłość i zmiana**
Socjologiczne studium społeczności śląskich

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2012

Redaktor serii: Socjologia
Wojciech Świątkiewicz

Recenzent
Janusz Mariański

Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2009–2012
jako projekt badawczy nr: N N116 230036

Po wyczerpaniu nakładu publikacja będzie dostępna w wersji internetowej
Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział I	
Wartości jako przedmiot badań naukowych	15
1.1. Różnorodne znaczenia terminu „wartość”	15
1.2. Definicje wartości	18
1.3. Typologie wartości	28
1.4. Hierarchia wartości, system wartości	33
1.5. Wartości śląskie	39
1.6. Własna koncepcja badań przemian wartości śląskich	43
Rozdział II	
Wartości pracy, rodziny i religii społeczeństwa polskiego w świetle badań socjologicznych	51
2.1. Dziedzictwo systemu wartości społeczeństwa polskiego	51
2.2. „Mała stabilizacja” – wartości pracy, rodziny i religii końca lat 50. i 60.	53
2.3. Społeczeństwo „socjologicznej próżni” – wartości pracy, rodziny i religii w latach 70.	55
2.3.1. Wartość pracy	56
2.3.2. Wartość rodziny	58
2.3.3. Wartość religii	60
2.4. Społeczeństwo „permanentnego kryzysu” – wartości pracy, rodziny i religii w latach 80.	64
2.4.1. Wartość pracy	64
2.4.2. Wartość rodziny	69
2.4.3. Wartość religii	72
2.5. Czas wielkiej zmiany – wartości pracy, rodziny i religii w okresie transformacji systemowej	76
2.5.1. Wartość pracy	77

2.5.2. Wartość rodziny	83
2.5.3. Wartość religii	88
Rozdział III	
Geneza i utrwalanie się wartości śląskich	95
3.1. Kształtowanie się wartości śląskich – 2 połowa XIX wieku, do I wojny światowej	96
3.1.1. Historyczne uwarunkowania kształtowania się wartości śląskich	96
3.1.2. Praca jako wartość – czyli geneza śląskiego etosu pracy	97
3.1.3. Rodzina – kształtowanie się wartości	102
3.1.4. Religia – kształtowanie się wartości	108
3.2. Polski Śląsk w okresie międzywojennym – umacnianie się wartości.	112
3.2.1. Historyczne uwarunkowania umacniania się śląskich wartości	112
3.2.2. Praca – utrwalanie się wartości	114
3.2.3. Rodzina – utrwalanie się wartości	117
3.2.4. Religia – utrwalanie się wartości	124
Rozdział IV	
Ewolucja wartości śląskich – okres realnego socjalizmu i transformacji systemowej	129
4.1. Ewolucja wartości śląskich w okresie realnego socjalizmu	130
4.1.1. Śląsk w okresie realnego socjalizmu – rys historyczny	130
4.1.2. Praca – ewolucja wartości	132
4.1.3. Rodzina – ewolucja wartości	138
4.1.4. Religia – ewolucja wartości	145
4.2. Zmiany i trwanie wartości śląskich w okresie transformacji systemowej	150
4.2.1. Okres transformacji systemowej – charakterystyka gospodarczo-społeczna	150
4.2.2. Praca – zmiany wartości	152
4.2.3. Rodzina – zmiany wartości	155
4.2.4. Religia – zmiany wartości	160
Rozdział V	
Spółeczności śląskie – analiza strukturalna	165
5.1. Województwo śląskie – analiza społeczno-gospodarcza	165
5.2. Opis badań	171
5.3. Charakterystyka badanych miejscowości	173
5.4. Społeczno-demograficzna charakterystyka badanej zbiorowości	177
5.5. Struktura zawodowa badanej populacji	198

Rozdział VI

System wartości badanych i praca jako wartość	209
6.1. System wartości w świadomości mieszkańców Śląska	210
6.2. Praca jako wartość	227
6.2.1. Cechy pracy	228
6.2.2. Twierdzenia dotyczące pracy	241
6.2.3. Praca zawodowa kobiet	255

Rozdział VII

Rodzina – tradycyjna czy nowoczesna?	275
7.1. Jaka jest rodzina na Śląsku?	276
7.1.1. Wiąż rodzinna	276
7.1.2. Podział obowiązków w rodzinie	283
7.1.3. Tradycja śląska w rodzinach	289
7.2. Poglądy na temat małżeństwa i rodziny	294
7.2.1. Czy małżeństwo jest instytucją przestarzałą?	295
7.2.2. Co jest przywilejem i funkcją małżeństwa?	298
7.2.3. Konkubiny jako alternatywna wobec małżeństwa forma związku?	307
7.2.4. Normy moralności małżeńskiej i rodzinnej	311
7.3. Dziecko w rodzinie jako wartość	319
7.3.1. Rodzina pełna czy monoparentalna?	320
7.3.2. Sposoby wychowania dziecka	327

Rozdział VIII

Religia – tradycyjna czy selektywna?	345
8.1. Autodeklaracje religijności – analiza szczegółowa	347
8.2. Zachowanie zasad życiowych i dogmatów wiary	355
8.2.1. Zasady życiowe	355
8.2.2. Dogmaty wiary	358
8.2.3. Dekalog	361
8.3. Praktyki religijne	365
8.3.1. Praktyki jednorazowe	366
8.3.2. Praktyki wielorazowe	369
8.4. Uczestnictwo w życiu parafii	381

Zakończenie	393

Aneks	403

Bibliografia	423

Summary	449

Zusammenfassung	450

Oszczędność i pracowitość, o jakiej w innych dzielnicach Polski nie ma się pojęcia, głęboka szczerza religijność. Jako proste uzupełnienie tych zalet, silne życie rodzinne, przywiązanie do starego obyczaju.

Słowa Zofii Kossak-Szczuckiej z 1932 r.
charakteryzujące współczesnych Ślązaków¹

Wstęp

Wartości organizują nam świat wokół nas. To one często są motorem naszego działania. Nie zawsze bywają widoczne, werbalizowane, ale to na nich oparte jest ludzkie działanie. Funkcjonowanie jednostek, grup i społeczeństw wyrasta z wartości i norm społecznych, które wpływają na istnienie ładu społecznego. We współczesnym społeczeństwie często podejmuje się problem rozpadu wartości i norm społecznych oraz ich relatywizmu. Rozpad wartości i norm społecznych towarzyszył jednak społeczeństwom ludzkim od zarania ich historii i był efektem postępujących zmian gospodarczych, politycznych i społecznych. Czasy pokoju powodowały stabilizację wartości i norm społecznych. Z kolei stabilne i zinternalizowane wartości i normy społeczne pozwalały przetrwać czasy niepokoju, wojen i gwałtownych zmian politycznych.

Socjologowie w swoich badaniach częściej koncentrują się na zmianach wartości bądź systemu wartości, ponieważ jest to zjawisko bardziej widoczne. Aktualne zmiany powstają w związku ze zmianą systemową i otwarciem na systemy wartości pochodzące z Zachodu. Zmiany dokonują się, jak piszą Janusz Mariański i Leon Smyczek, „od wartości powinności (obowiązku) do wartości samorozwojowych (samorealizacyjnych), często o charakterze indywidualistycznym. Aprobata wartości samorozwojowych (niezależność, nieskrępowanie, spontaniczność, kreatywność), a nawet hedonistycznych (używanie, ekscytacja, silne emocje, przygody itp.), wiąże się z próbami odchodzenia od tradycyjnych systemów etycznych (m.in. religijnych), wraz z dążeniem do emancypacji, autonomizacji jednostki, oraz krytyką wszelkich autorytetów. W dyskursie politycznym wartości powinnościowe (wartości obowiązku) są czę-

¹ Źródło: E. SZRAMEK: *Śląsk jako problem socjologiczny*. Mikołów: Wydawnictwo Karola Miarki, 1934, s. 69.

sto dewaluowane jako nie pasujące do wolnościowo-demokratycznego społeczeństwa”².

Takim procesom podlega również społeczeństwo polskie. Transformacja systemowa z jej zmianami w sferze gospodarki i polityki uruchomiła stopniowo również zmiany społeczne, w tym przeobrażenia w systemie wartości. Są to zmiany wartości obywatelskich, moralnych, wartości pracy, rodziny i religii. Właśnie te trzy ostatnie będą przedmiotem analizy. Wynika to, po pierwsze, z faktu, że nie sposób objąć badaniami i wnikliwą analizą wszystkich wartości. Analiza każdej z nich warta jest osobnego opracowania. Po drugie, podjęłam się próby analizy trzech wartości ze względu na teren badań, którym uczyniłam śląskie społeczności lokalne. To właśnie na terenie Śląska w okresie powstawania industrializmu ukształtowały się trzy wartości (pracy, rodziny i religii), które były charakterystyczne dla tych społeczności. Czynniki sprawczy stanowiły uwarunkowania naturalne i historyczno-społeczne. O specyfice tej społeczności pisali w okresie międzywojennym badacze i znawcy Śląska, jak np. ks. Emil Szramek, wskazując na pracowitość i pobożność ludu górnośląskiego: „Hasłem Górnego Śląska jest więc: *Ora et labora – módl się i pracuj!*”³. Paweł Rybicki, wskazując w swojej pracy o Śląsku, iż mimo że jest to okręg przemysłowy, to wyraźnie występuje tu kulturowanie silnie tradycyjnych i obyczajowych czynników życia, zachowanie szacunku do religii, wspólnoty rodzinnej i ludowej⁴.

O kontynuacji kierowania się trzema wartościami w społecznościach śląskich pisali w okresie powojennym etnologowie⁵. Pierwszą była praca. Ze względu na powstający w połowie XIX wieku przemysł ciężki, górnictwo i hutnictwo – wzrosło zapotrzebowanie na nową kategorię zawodową: robotników. Ówczesni robotnicy musieli się podporządkować regulaminom, dyscyplinie, sumiennosci i solidności, których wymagali niemieccy pracodawcy. Stopniowo wytworzyło to specyficzny etos, który był związany głównie z pracą fizyczną. Okres międzywojenny, panujący kryzys i bezrobocie, umocniły wartość pracy. W okresie realnego socjalizmu dominująca ideologia i praktyka działania oraz masowe migracje za pracą doprowadziły do jego osłabienia i „dualizacji”⁶. Zachodziły procesy

² J. MARIANŃSKI, L. SMYCEK: *Przedmowa*. W: *Wartości, postawy i więzi moralne w zmieniającym się społeczeństwie*. Red. J. MARIANŃSKI, L. SMYCEK. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2008, s. 7.

³ E. SZRAMEK: *Śląsk jako problem...*, s. 4.

⁴ P. RYBICKI: *O badaniu socjograficznym Śląska*. Katowice: Instytut Śląski, 1938, s. 40.

⁵ I. BUKOWSKA-FLOREŃSKA: *Społeczno-kulturowe funkcje tradycji w społecznościach Górnego Śląska*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1987.

⁶ U. SWADŹBA: *Konflikt wartości i „dualizacja” śląskiego etosu pracy*. W: *Eseje socjologiczne*. Red. W. JACHER. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2001, s. 38–54.

podobne do tych w całej Polsce. Drugą ważną wartością była rodzina. Panowała komplementarność ról męskich i żeńskich. Mężczyźni ciężko pracowali w przemyśle, a kobiety – w domu. Rodzina wspomagała ciężko pracujących mężczyzn. Utrzymywana była silna więź rodzinna wynikająca z bliskości przestrzennej. W okresie realnego socjalizmu rodziny śląskie podlegały takim samym procesom jak inne rodziny w Polsce. Rodzina była tą jednostką, która we wrogim świecie wspierała swoich członków i pomagała sobie wzajemnie w codziennej egzystencji. Trzecią wartość stanowiła religia. Specyfika śląskiej religijności ukształtowała się w okresie industrialnym i była związana z akcją kulturkampfu państwa pruskiego wymierzona w Kościół katolicki. Reakcją na postępowanie władz były działania księży oraz aktywistów katolickich. Powodowało to umocnienie się wartości religijnych. Wartości te były przekazywane w procesie socjalizacji w okresie międzywojennym i realnego socjalizmu. Społeczności śląskie, nawet wielkomiejskie, cechowały się wyższą religijnością niż społeczności pozostałych części kraju.

Okres transformacji systemowej przyniósł zmiany sytuacji polityczno-gospodarczej w Polsce. Społeczności śląskie boleśnie odczuły restrukturyzację przemysłu, szczególnie górnictwa. Zmiany te podyktowane koniecznością gospodarczą pozbawiły wiele śląskich rodzin źródeł egzystencji. Wystąpiło bezrobocie. Jednocześnie dokonała się polaryzacja społeczności. Wiele osób aktywnych i wykształconych znalazło zatrudnienie w innych działach gospodarki, np. w usługach. Inny rodzaj pracy wymagał nacisku na inne jej wartości. Czy wartości śląskiego etosu pracy będą jeszcze użyteczne? Pod wpływem procesów modernizacyjnych zmianom ulega rodzina. Wynika to z opóźniania wieku zawierania małżeństw i mniejszej dzieciności, ale także z większej akceptacji dla alternatywnych form życia rodzinnego. Te procesy docierają również do społeczności śląskich. Czy tradycyjna rodzina śląska również podda się procesowi przemian? Czy wartości z nią związane nie będą przekazywane w procesie socjalizacji? Również religia uległa naporowi zmian. W latach 90. na jej siłę wpływ miała osoba Jana Pawła II, który integrował Kościół katolicki w Polsce. Wraz z Jego odejściem religijność w Polsce osłabiła się. Czy silna śląska religijność ulega procesowi destrukcji, czy też zostanie przekazana młodemu pokoleniu w procesie socjalizacji?

Celem niniejszej pracy jest udzielenie odpowiedzi na postawione pytania. Przeprowadzona będzie analiza historycznych uwarunkowań, które doprowadziły do powstania trzech śląskich wartości. Prześlędzona zostanie ewolucja tego zjawiska, które mieści się na pograniczu socjologii wartości, socjologii pracy, socjologii rodziny i socjologii religii i przede wszystkim świadczy o zmianie społecznej. Wskazane zostaną czynniki, które sprzyjały

powstaniu trzech wartości, ich umacnianiu się, a także, które doprowadziły do procesów destrukcji. Odnosi się to do okresu, kiedy Śląsk w całości należał do Niemiec przed I wojną światową, okresu międzywojennego, kiedy część Śląska należała do Polski, oraz okresu realnego socjalizmu i transformacji systemowej. Ponadto przedstawione będą aktualne wartości pracy, rodziny i religii śląskich społeczności lokalnych, udzielona też zostanie odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu są zachowane trwałe tradycyjne wartości, a co w nich ulega zmianie. Główny cel pracy to pokazanie procesu trwania i zmiany trzech wartości: pracy, rodziny i religii. Po pierwsze – pokazanie procesu zmian tych wartości jako charakterystycznych dla zmian zachodzących w całości społeczeństwa polskiego. Społeczności śląskie są bowiem jego częścią i podlegają procesom zachodzącym w całym społeczeństwie. Po drugie – pokazanie specyfiki zmian tych wartości, które są charakterystyczne tylko dla społeczności śląskich.

Podjęcie badań nad wartościami, pracy, rodziny i religii jest uzasadnione z kilku powodów. Do tej pory nie została zainicjowana tak kompleksowa analiza śląskich wartości. Badania na temat pracy, rodziny i religii w społecznościach śląskich były dokonywane odrębnie w pracach socjologów i etnologów. Prowadzenie takich dociekań w okresie realnego socjalizmu nie było możliwe ze względu na uwarunkowania polityczne i dopiero w latach 90. powstały prace dotyczące śląskiej religijności i etosu pracy. Ze względu na postępującą unifikację kulturową i prądy modernizacyjne śląskie wartości ulegają postępującym zmianom i być może jest to ostatni moment na zbadanie ich specyfiki.

Przedmiotem analizy są więc śląskie wartości, ich geneza, umacnianie się, osłabianie oraz aktualne trwanie i zmiana w społecznościach śląskich. Analiza będzie dotyczyła społeczności śląskich na terenach przemysłowego Górnego Śląska, które przed II wojną należały do Polski. Ten obszar jest bowiem jednolity kulturowo i następowały w nim podobnego typu zmiany systemu wartości.

Praca składa się z trzech części: teoretycznej, historycznej i empirycznej. Pierwsza część zawiera koncepcje teoretyczne wartości na gruncie różnych nauk, a szczególnie na gruncie socjologii, oraz przegląd badań nad wartościami społeczeństwa polskiego. Część historyczna to analiza procesów, jakie doprowadziły do powstania i ugruntowania się trzech śląskich wartości: pracy, rodziny i religii. Empiryczna część pracy oparta została na badaniach terenowych w trzech śląskich społecznościach: dzielnicy Katowic – Bogucicach, Rydułtowach koło Rybnika oraz Gostyni i Wyrach w gminie Wyry. Badania były realizowane w ramach przyznanego mi w 2009 roku grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr N N116 230036: *Wartości – ciągłość i zmiana. Socjologiczne studium społeczności śląskich*.

Struktura i plan pracy wynika z przedstawionego przedmiotu badań. W części teoretycznej w rozdziale pierwszym omówiono wartości jako przedmiot badań naukowych. Scharakteryzowane zostały różne znaczenia terminu „wartość”, definicje wartości i typologie wartości. Zdefiniowane zostały na użytek analiz pojęcia „wartość” i „wartości śląskie”, sformułowano autorską koncepcję przemian wartości śląskich oraz postawiono pytania badawcze i zaproponowano metody odpowiedzi na nie. W drugim rozdziale przedstawiono wartości pracy, rodziny i religii społeczeństwa polskiego w świetle badań socjologów polskich. Analiza została przeprowadzona od końca lat 50., kiedy takie badania w okresie realnego socjalizmu były realizowane, do okresu współczesnego. Część historyczna składa się z dwu rozdziałów: trzeciego, gdzie przeanalizowana została geneza wartości śląskich w drugiej połowie XIX wieku, a następnie utrwalanie się wartości w okresie międzywojennym, i rozdziału czwartego, gdzie omówiono ewolucję śląskich wartości w okresie realnego socjalizmu i transformacji systemowej. W następnych rozdziałach części empirycznej: piątym, szóstym, siódmym i ósmym – przedstawione są wyniki badań. Rozdział piąty zawiera charakterystykę badanych zbiorowości, a następnie ich analizę strukturalną. Szczególną wagę przywiązuje się do autodeklaracji religijności i identyfikacji etnicznej. Rozdziały szósty, siódmy i ósmy to analiza trzech wartości. W rozdziale szóstym pokazane są zmiany i trwanie wartości pracy na Śląsku, w siódmym – rodziny, a w ósmym – religii. W analizie posłużono się wprowadzoną wcześniej typologią wartości, uwzględniającą koncepcję Ronalda Ingleharta, a także starano się odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu badane społeczności zmierzają w kierunku wartości postmaterialistycznych⁷. W *Zakończeniu* udzielone zostaną odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Przedstawione będą fazy ewolucji śląskich wartości i ich wzajemnego oddziaływania na siebie. Ukazane zostaną również aktualne zmiany w trzech wartościach pracy, rodziny i religii oraz czynniki je kształtujące.

Mam nadzieję, że zaprezentowane analizy: teoretyczna i empiryczna wniosą wiedzę w socjologiczną problematykę wartości i w problematykę śląską, pokażą, jakie zmiany w systemie wartości zachodzą w społeczeństwie polskim, a także w jakiej fazie przemian wartości są społeczności śląskie i czy została zachowana w nich ich specyfika.

⁷ R. INGLEHART: *The Silent Revolution: Changing Values and Political Systems among Western Publics*. Princeton 1977.

Urszula Swadźba

**Values of work, family and religion – continuity and change
A sociological study of Silesian communities**

Summary

The subject of analysis is Silesian values, their origin, strengthening and weakening, as well as current duration and change in Silesian communities. The analysis concerns Silesian communities in the areas of industrial Upper Silesia which, before the World War II belonged to Poland. The very area is culturally homogeneous and has undergone changes of this type. The book consists of three parts, a theoretical, historical and empirical one.

The first part discusses theoretical conceptions of values on sociological ground. What was particularly characterized was Ronald Inglehart's conception of changes of the value system, and transition from materialist to postmaterialist values. A definition of Silesian values, and author's own conception of changes of Silesian values was stated, as well as research questions and methods of answering them. Values of work, family and religion of the Polish society in the light of the studies of Polish sociologists starting from the end of the 1950s to our times were presented.

A historical part consists of two chapters where the origin of Silesian values in the second half of the 19th century was presented, and, subsequently, a consolidation of values in the Inter-war period. Next, the evolution of Silesian values in the period of real socialism and systemic transformation was discussed.

An empirical part was based on the field studies in three Silesian communities, that is a Katowice district of Bogucice, Rydułtowy near Rybnik as well as Gostynia and Wyre in Wry. It contains a characteristic of the communities in question, and, successively, their structural analysis. A special emphasis was put on self-declaration of religiousness and ethnic identification. Next chapters show changes and duration of the value of work, family and religion. The analysis used a previously introduced topology of values, taking into consideration R. Inglehart's conception, and the attempt was made to determine to which extent the very communities head for a direction following postmaterialist values.

Also, the stages of the evolution of Silesian values and their mutual influences were shown. The universality of conclusions from studies concerning the whole Polish society, as well as Silesian specificity was presented. The analysis of the three values under investigation in Silesian communities allowed for formulating a hypothesis complementing R. Inglehart's theory.

Urszula Swadźba

Die Werte: Arbeit, Familie und Religion – Kontinuität und Veränderung Soziologische Studie über schlesische Gemeinschaften

Zusammenfassung

Der Gegenstand der vorliegenden Monografie sind die Werte, die den Gemeinschaften zugeschrieben waren, die auf dem Industriegebiet Oberschlesiens lebten und vor dem 2. Weltkrieg dem Polen gehörten. Die Verfasserin untersuchte woher sie stammten, wie sie sich konsolidierten, warum sie auch schwächer wurden und welchen Veränderungen sie heutzutage unterworfen sind. Oberschlesien ist ein kulturell homogenes Gebiet, auf dem ähnliche Veränderungen beobachtet wurden. Die Monografie besteht aus drei Teilen: dem theoretischen, dem historischen und dem empirischen.

Im ersten Teil werden verschiedene theoretische Ideen der Werte vom soziologischen Blickpunkt aus betrachtet. Besondere Aufmerksamkeit schenkt die Verfasserin der Idee von Ronald Inglehart, das Wertesystem zu ändern und materialistische Werte in postmaterialistische zu verwandeln. Die Verfasserin definiert die Bezeichnung „schlesische Werte“ und arbeitet ihr eigenes Konzept von der Veränderung der schlesischen Werte aus, indem sie bestimmte Forschungsfragen stellt und die Methoden deren Beantwortung nennt. In dem Teil werden die von der polnischen Gesellschaft anerkannten Werte: Arbeit, Familie und Religion im Lichte der in Polen seit dem Ende der 50er Jahre bis heute geführten soziologischen Untersuchungen dargestellt.

Der historische Teil besteht aus zwei Kapiteln, wo die Genese der schlesischen Werte in der zweiten Hälfte des 19. Jhs und deren Konsolidierung in der Zwischenkriegszeit analysiert werden. Die Verfasserin befasst sich hier auch mit der Weiterentwicklung der schlesischen Werte zur Zeit des Realsozialismus und der Transformation der Staatsform.

Empirischer Teil der Monografie beruht auf den Feldforschungen, die in drei schlesischen Gemeinschaften: Bogucice (Stadtteil von Kattowitz), Rydułtowy neben Rybnik und Gostyń als auch in Wry (Wry-Gemeinde) durchgeführt wurden. Hier befinden sich Charakteristiken der Gemeinschaften und deren strukturelle Analyse. In den Forschungen wurde dem Glaubensbekenntnis und der ethnischen Identifizierung besonderes Gewicht beigemessen. Nächste Kapitel handeln über Veränderung und Beständigkeit der oben genannten Werte. Bei der Analyse benutzte man die früher eingeführte und R. Ingleharts Idee berücksichtigende Typologie der Werte; die Verfasserin wollte die Frage beantworten, inwiefern die untersuchten Gemeinschaften den postmaterialistischen Werten huldigen wollen.

In der Monografie wurden auch die einzelnen Phasen der Weiterentwicklung von schlesischen Werten und deren Wechselbeziehung geschildert. Obwohl die Verfasserin die Spezifität des schlesischen Gebietes betont, weist sie auch nach, dass die Forschungsergebnisse

auch für die ganze polnische Gesellschaft wichtig und universell sind. Die Analyse der in schlesischen Gemeinschaften geltenden Werte ließ eine These aufstellen, die eine Ergänzung der Theorie von R. Inglehart sein kann.

